

Miroslava Lukić Krstanović

miroslava.lukic@ei.sanu.ac.rs

**Bilateralni poredak i kreativna komunikacija: “Nusantara”,
društvo srpsko-indonežanskog prijateljstva¹****Apstrakt:**

U radu se razmatra na koji način se srpsko-indonežansko prijateljstvo institucionalizuje u vidu udruženja, projektuje kao svojevrsni društveni entitet, državotvorno telo razmene, povezivanja i empatijska interakcija po ličnom izboru. Kroz analizu programskih, sadržajnih aktivnosti i raznovrsnih društvenih praksi “Nusantara”, društva srpsko-indonežanskog prijateljstva, rasvetljavaju se društvene i kulturne paradigme i interakcije, koje stvaraju politike i vrednosne sisteme blisko-
sti i različitosti konstruisane mikrozajednice.

Ključne reči:

“Nusantara”, društvo, Indonezija, Srbija, prijateljstvo, politika, kultura.

Konstituisanje prijateljstva i bilateralna paradigma

Udruženja pod nazivom *društva prijateljstva* jesu zakonom regulisane organizacije koje imaju civilni karakter dobrovoljnog i neprofitnog okupljanja i delovanja građana.² Ostvarivanja i unapređivanja svrshodnih ciljeva udruženja često su kompatibilna sa zvaničnim politikama država i interesima šireg društva, koji, na taj način, ispoljavaju reprezentativni i konvencionalni karakter angažovanosti i ostvaruju legitimitet kao ravnoteže društvene i državne stabilnosti. *Društva prijateljstva* iskazuju se u ulozi državne i civilne nadležnosti, ali, istovremeno, pomoću njih se uspostavljaju prisni i uzajamni interpersonalni odnosi, stvarajući kognitivno i motivaciono polje društvenosti, zajedništva, ličnih inicijativa i empatija. Uverenje da je *prijateljstvo* pripadnika i članova udruženja zasnovano na bliskim i privrženim vezama predstavlja se kroz poredak, konvenciju i raznovrsne komunikacijske prakse, koji konstruišu koherentnu sliku kolektiviteta. Poseban tip udruženja jesu *društva prijateljstva* zasnovana na bilateralnim međunacionalnim i međudržavnim odnosima. Konglomeracija takvih organizacija u Srbiji proistekla je iz specifičnih istorijskih okolnosti,

---

¹ Ovaj tekst je rezultat rada na projektu 177027 *Multietnicitet, multikulturalnost i migracije – savremeni procesi*, Etnografskog instituta SANU, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² *Službeni glasnik RS* br. 51/2009, 14. 07. 2009.

geopolitika, postajući značajnim promoterima i reprezentima u povezivanju državnih i nacionalnih entiteta. Političke formacije i kulturne forme dali su svoj pečat u oblikovanju modela takvih udruženja, koja su, s vremenom, postala prepoznatljive i delotvorne institucije, dovoljno vidljive za državničke poslove i kulturne identifikacije. Zato se danas takva *društva* proglašavaju jakim uporištem ciljnoracionalnog učvršćivanja *tradicionalno dobrih* međudržavnih odnosa. Ona su, takođe, i stecište kulturnog aktivizma nadahnutog svojevrsnim percepcijama, iskustvima, identitetskim pokazateljima, ritualnim i simboličkim pokretačima empatija. Kada se govori o takvim organizacijama neminovno se ima u vidu njihovo strateško i komunikacijsko usmeravanje, kao isturene ruke aktuelnih politika i kulturne mobilnosti. S druge strane, koncept političkog i kulturnog reciprociteta *društva prijateljstva* postaje dobra podloga i primer često onoga što državne politike realno nisu u stanju da sprovedu ili gde se svako bilateralno ili multilateralno oglašavanje imenuje “stranim elementom”, štetnim za nacionalni monizam. Ma koliko bilateralna spona ostaje u delokrugu nacionalnih i državnih koncepata, konstruktiva i stereotipa, ona ukazuje na dvosmernu komunikaciju bez pregrada, koja je dovoljna za početak kulturne i političke prohodnosti i saradnje.

Na mapi bilateralnih udruženja, zapaženo mesto ima “Nusantara”, društvo srpsko- indonežanskog prijateljstva³. Ovde nije samo reč o *egzotičnom* (o)smišljavanju kulturnih veza ili o promišljanju kontinuiteta odnosa zasnovanog na referencama političke istorije dve države, već i o dinamičnom i interaktivnom uključivanju i povezivanju ljudi, koji, na taj način, stvaraju svojevrsnu mrežu organizovanog *prijateljstva*, korisnog za pojedinca i državu ili vlast i civilno društvo. “Nusantara”, kao i većina udruženja istog tipa, svoju reprezentativnu funkciju gradi na svečanim praksama (periodičnim i prigodnim okupljanjima, ceremonijama, proslavama, jubilejima, praznicima) i na uobičajenim ritualizovanim praksama okupljanja i komunikacija. “Nusantara”, društvo srpsko-indonežanskog prijateljstva osnovano je, 3. juna 2003. godine, u prostorijama Indonežanske ambasade u Beogradu. Osnivači ovog udruženja bili su diplomate, bivši ambasadori, izlasci vojske Jugoslavije u Indoneziji, univerzitetski profesori, naučnici, umetnici, studenti-stipendisti, građani iz mešovitih brakova, sportski i kulturni izaslanici i dr. Od samog početka, logističku i materijalnu pomoć dala je državna firma JUGOIMPORT-SDPR i Indonežanska ambasada. Ideja i inicijativa o osnivanju Društva potekla je od pojedinaca koji su, u političkom i društvenom angažmanu, bili neposredno povezani sa indonežanskim institucijama – Miodrag Trajković, Bogdan Petrović, gospođa Lađuris, Monang Pandaitan i Vesna Stupar. Ova inicijativa pokrenuta je u vreme društvenih i političkih preloma, nakon burnih ratnih godina na balkanskim prostorima, antagonizama, dramatičnih promena vlasti u Srbiji,

³ U dalejm tekstu “Nusantara” ili Društvo.

ekonomske stagnacije i totalnog kolapsa, kulturne hermetizacije i *demonizacije* svega što je asociiralo na period socijalizma i Jugoslaviju.⁴ U normativnom smislu, “Nusantara” je Zakonom ustanovljeno nevladino i neprofitno udruženje građana osnovano na neodređeno vreme i sa statusom pravnog lica, radi ostvarivanja ciljeva u oblasti razvoja međusobnih prijateljskih odnosa i saradnje naroda Republike Srbije i Republike Indonezije. Na osnovu Statuta (član 5), ciljevi i zadaci Društva su sledeći:

- da doprinese održavanju, očuvanju i obogaćivanju tradicionalnog prijateljstva između Republike Srbije i Republike Indonezije, na principima uzajamnog poštovanja i za dobrobit obe zemlje;

- da pomogne u uspostavljanju saradnje u oblasti socijalnih pitanja, umetnosti, obrazovanja, kulture, sporta i u drugim oblastima i tako doprinese jačanju i razvoju dobrih političkih i ukupnih odnosa i saradnje između dve prijateljske zemlje;

- da organizuje aktivnosti u oblasti umetnosti, kulture, sporta, obrazovanja, u cilju podsticanja i širenja međusobnih kontakata između postojećih institucija i organizacija naših zemalja, preuzimajući tako ulogu mosta, koji će doprineti razvoju ukupnih bilateralnih odnosa dveju zemalja.

Društvo ima svoja javna obeležja: pečat, štambilj, znak i logotip. Pečat Društva je okruglog oblika i sastoji se od reči: Društvo srpsko-indonežanskog prijateljstva „NUSANTARA“ (Serbo-Indonesian Society of Friendship „NUSANTARA“), ispisanih latinicom na unutrašnjoj strani, uz ivicu likovnog simbola, koji predstavlja znak Društva, sa dva ljudska torza, čije su ruke podignute i u sredini čvrsto spojene, a iznad kojih je pet okruglih lopti – kontinenata (Statut član 4).⁵ Udruženje ima svoj upravni odbor i jednom godišnje se saziva skupština. U periodu 2003-2014. godine, ambasadori Republike Indonezije (Nj.E. Muhamed Abduh Dalimunthe i Samuel Samson) bili su savetnici Društva.

Navedeni ciljevi i znamenja ukazuju da su statutarna načela Društva pandan državičkim strategijama spoljne politike Republike Srbije i Republike Indonezije, koje se zasnivaju na prepoznavajućim paradigmama bilateralnosti: kontinuitetu, konsekventnosti, svrsishodnosti, uzajamnosti, reciprocitetu, regulativnosti i regulisanosti. Ova načela uspostavljaju posredništvo u podsticanju ”unapređenja veza” dve zemlje. To su vrlo ambiciozni programi i načela koja Društvu daju status državotvorne institucije. Godine 2013, predsednik Društva “Nusantare”, Aleksandar Raković, u svojstvu izabranog prijatelja Indonezije, bio je gost predsednika Republike Indonezije Sisila Bambang Judojonoa i Ministarstva spoljnih poslova, kao jedna od ličnosti koje su doprinele učvršćivanju veza svoje zemlje sa Indo-

⁴ *O nepostojećem nasleđu zemlje koje više nema* i konstrukt jugoslovenskog nasleđa (Gavrilović 2012, 39).

⁵ Prvi logotip je dizajniran sa natpisom “Nusantara”, naslikano rukovanje i skraćenicom *SMI* – Serbo-Montenegrian and Indonesian Society.

nezijom. Istovremeno, javna obeležja i logo Društva “Nusantara” simboli-
 zuju poruku planetarnog povezivanja i bliskosti, gde dve države u sazvež-
 đđu pet kontinenata predstavljaju holističku sliku sveta. Već sama statutarna
 načela navode na označene k□dove *prijateljstva*, koji se mogu iščitavati
 kroz politička značenja, kulturne sisteme i socijalnu organizaciju. Dopri-
 nos, pomoć i saradnja u bilateralnom fokusu određuju ulogu i značaj ovog
 udruženja. Danas, “Nusantara” ima 170 članova i smatra se jednim od
 najaktivnijih društava prijateljstva sa drugim zemljama koje deluju u Srbi-
 ji.⁶ Prilikom posete Beogradu, ministar spoljnih poslova Republike Indone-
 nezije R. M. Marti Natalegava je izjavio da je Društvo “Nusantara” i indone-
 žanska škola u Beogradu među glavnim stubovima podrške aktivnostima
 Ambasade, koje se tiču jačanja odnosa između Indonezije i Srbije⁷.

Prezentacija prijateljstva na primeru “Nusantare” ispoljava se u četiri
 sfere: 1. aktuelne okolnosti i geostrateške politike država Srbije i Indonezi-
 je; 2. retrospektivna zona političke istorije; 3. politike kulturnih nasleđa; 4.
 kreativne komunikacije. Koncept politike prijateljstva zasniva se na aktu-
 elnom stanju i referencama geopolitičkih strategija Republike Srbije i Re-
 publike Indonezije, imajući u vidu period raspada Jugoslavije i ratom za-
 hvaćene teritorije Jugoistočne Evrope i Zapadnog Balkana. Koncept je
 značajan u formalizaciji združenih entiteta koji se prepoznaju kao društveni
 i kulturni činoci prijateljstva. Politika ustanovljenog prijateljstva iska-
 zuje se kroz raznovrsne vidove javnih prezentacija □ ceremonija, ritualnih
 praksi i simboličkih poruka, koje, na taj način, postaju prepoznatljiv indi-
 kator unutar grupne kohezije i institucionalne afirmacije. Navešću neke od
 ključnih događaja i praksi koji Društvu daju legitimitet posredničke insti-
 tucije. Na Dan nezavisnosti i državnog praznika Republike Indonezije, 17.
 avgusta 2003. godine, koji je proslavljen u krugu ambasade Indonezije u
 Beogradu, inaugurisano je Društvo “Nusantara”. Kako se naglašava na
 portalu⁸, Društvo je osnovano simbolično na dan državnog praznika Repu-
 blike Indonezije. Ova simbolika je istovremeno i aktuelna politika dva
 državna entiteta, gde se Udruženje pojavljuje u ulozi koordinatora bilate-
 ralnosti. Od tada, svake godine, članovi Društva prisustvuju i učestvuju u
 programu ove svečanosti. Rukovodstvo Društva, od njegovog osnivanja,
 inicira, posreduje i učestvuje u susretima diplomatskih zvaničnika Indone-
 zije i značajnih pojedinaca i institucija u Srbiji □ susreti sa predstavnicima
 opština, firmi, fakulteta. Sastanci (Skupštine i Upravnog odbora) Društva
 uglavnom se održavaju u prostorijama Ambasade Indonezije, iako, od

⁶ “Nusanatara – most između Srbije i Indonezije”, u *60 godina Indonezija – Srbija*
 (ur. Miloš Mitrović), dodatak u listu *Danas*, 14. novembar 2014, VI.

⁷ Isto.

⁸ <http://www.nusantara.rs/>

početka, postoji tendencija da Društvo ima svoje mesto okupljanja.⁹ Od 2003. do 2008. godine, Društvo je bilo u fazi konsolidacije sa periodičnim programima i realizacijama u vidu predavanja, koncerata, prijema u Ambasadi i planova za budući rad. Od 2008. godine, Društvo ulazi u novu fazu sve bogatijih programskih sadržaja, uvećavanja članstva, javnog i medijskog promovisanja, što je, umnogome, dalo nove impulse rada i interesovanja “Nusantare”. Na Skupštini Društva 2008. godine, zapaža se veće prisustvo ljudi, što je bilo uslovljeno priključivanjem pojedinaca u svojstvu zainteresovane grupe. Bili su to nekadašnji članovi folklornog ansambla KUD “Branko Krsmanović”, koji su, daleke 1963. godine, u vreme jake političke i kulturne saradnje dve države, bili na velikoj turneji po Indoneziji. Novi članovi i stari ljubitelji Indonezije postali su glavni promoteri Društva. Tih godina, sa rukovodstvom Društva, posebno agilnim radom tadašnjeg predsednika Bate Lukića, sadašnjim predsednikom Aleksandrom Rakovićem, a najviše koordinacijom mladog sekretara Marka Jelića, potom uključivanjem pojedinaca umetnika, profesora, privrednika i drugih □ “Nusantara” postaje jedna dinamična oaza i zajednica okupljanja, delovanja i predstavljanja. Aktivizam Društva se sada meri angažmanima pojedinaca, a ne samo rigidnim regulativama, sastancima i amblematisovanim ceremonijama. Većina manifestacija i svečanosti usmereni su ka predstavljanju Indonezije.¹⁰ Kultura i politika na relaciji država Srbije i Indonezije dobijaju svoje ekskluzivne programe, poput Festivala indonežanskog filma, u Muzeju Jugoslovenske Kinoteke, u Beogradu, od 2008. godine. U izvodu o ovoj manifestaciji, stoji da je “Prvi festival indonežanskog filma u Kinoteci početak redovne saradnje na prezentaciji jedinstvene kinematografije u ovdašnjoj kulturnoj sredini u saradnji sa ambasadom Republike Indonezije u Beogradu i Društvom srpsko-indonežanskog prijateljstva Nusantara”. Godine 2014, Dani indonežanskog filma trajali su od 15. do 17. Avgusta. Imali su jubilarni karakter, povodom 69 godina nezavisnosti Republike Indonezije i 60 godina diplomatskih odnosa Srbije i Indonezije. Na Dan nezavisnosti Indonezije, prikazan je dokumentarni filmski materijal “Indonežanska borba za nezavisnost 1945-1949”. Reprerentativna politika Društva “Nusantara” očituje se u još jednoj značajnoj manifestaciji – Konferencija “Međuerski dijalog Srbije i Indonezije”, održanoj 2011. godine u Beogradu, u organizaciji tadašnjeg Ministarstva vera i dijaspore Republike Srbije i Ministarstva inostranih poslova i Ministarstva religije Republike Indonezije. Na Konferenciji je prisustvovalo i oko pedeset članova Društva

⁹ Rukovodstvo smatra da u kasi Društva nema dovoljno finansija za zakup prostora. Nekoliko puta, posebno u početku delovanja, sastanci Društva su se održavali u drugim prostorijama, kao što su Press centar RTS-a, kafići itd. Mesta su birana na osnovu ličnih inicijativa i veza članova Društva.

¹⁰ www.nusantara.rs

“Nusantara”, od kojih su dva bila učesnici sa izlaganjima (videti agendu). Druga Konferencija o međuverškom dijalogu održana je u Džakarti, 2013. godine.

Reprezentativna politika “Nusantare” dobija svoj važan zamajac u retrospektivi političke istorije kroz ponovno osmišljavanje prošlosti kao aktuelnog reprezentanta bilateralne politike.¹¹ Ovaj koncept predstavlja istorijski proklamovani “tradicionalni odnos” spoljnih politika država nekadašnje Jugoslavije i Indonezije, kao označenih markera prošlosti. Međutim, konceptualizacija u sklopu stare/nove paradigme bilateralnosti uspostavlja poseban poredak i regenerisani kult jugoslovenskog nasleđa¹², na “srpski način”, u cilju omogućavanja bolje međunarodne pozicije Srbije (Krstić 2013, 59). Kako se obično navodi u intervjuima i protokolima, *Indonezija i Srbija imaju, više od šest decenija, tradicionalno bliske prijateljske odnose*. Ovaj višedecenijski prelomljeni kontinuitet jeste strateški potez koji se prevashodno vodi političkim i ekonomskim interesima ne samo prijateljstva nego i partnerstva. Istorijske reference zasnivaju se na ličnostima i događajima, koji, time, postaju konstante u stvaranju slike – tradicije dugovečne državničke saradnje. U intervjuu ambasadora Republike Indonezije, Semuela Samsona, naglašava se: “Naše zemlje su dobri prijatelji još od vremena Jugoslavije, što dokazuje i prijateljstvo između našeg prvog predsednika Sukarna i Tita. Zato podstičem mlade generacije da se i lično pridruže tom prijateljstvu, tako što će posećivati i jednu i drugu zemlju i iskusiti tamošnji svakodnevni život” (Samson 2014, III). U desetogodišnjem trajanju Društva, uspostavljene su tri overene istorijske reference uobličene u jubilarne obeležja i znamenja. Godine 2010, proslavlja se 65 godina nezavisnosti Republike Indonezije; godine 2011, obeležava se 50 godina od osnivanja Pokreta nesvrstanih zemalja i održavanja Prve konferencije/samita u Beogradu (1961); jubilej pedeset pet godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa sa Indonezijom (1956-2011). Ovi i drugi istorijski isečci poslužiće kao dobar motiv i postati konstitutivna jedinica formiranja i konsolidovanja Društva “Nusantara”, dajući primer nastavka i veze sa dobrom stranom političke prošlosti ili zatečenom politikom u novom izdanju. Zahvaljujući Udruženju, povezivanje prošlosti i sadašnjosti stvara mehanički nivo neposrednog projektovanja takve veze sa svojim reprezentativnim udelom u spoljnoj politici dve države, a što, istovremeno, učvršćuje status samog Društva, kao političkog i kulturnog aktera na rela-

¹¹ Ovde ću se pozvati i na Hobsbomovu konstrukciju “izmišljanja tradicije” u kontekstu ritualizacije i formalizacije, koji karakteriše referenca prema prošlosti, ukoliko se nametne njihovo ponavljanje (Hobsbom 2002, 9).

¹² Da podsetim, 1992. godine, na Konferenciji u Džakarti, razmatran je legitmet članstva države Jugoslavije (SFRJ) u Pokretu nesvrstanih država, pri čemu je, od te godine, zamrznuto članstvo. Država Republika Srbija, od 2001. godine, ima status posmatrača (videti: Krstić 2013, 52-53).

ciji između Srbije i Indonezije (videti agendu za 2010. i 2011. godinu). Zvanično posredovanje kroz ceremonijalne, ritualne prakse i adekvatnu retoriku uspostavlja legitimitet posredništva i političkog imuniteta, u sprovođenju bilateralnih odnosa dveju država. Ovako visoko pozicionirana uloga civilnog, nepartijskog i neprofitnog udruženja nameće mu i odgovarajuću odgovornost, koja je sadržana u zadacima pomoći “uspostavljanju”, “održavanju”, “očuvanju”, “obogaćivanju”, “podsticanju” i “širenju” saradnje, kao i političkih, ekonomskih i sveukupnih odnosa. Očito da članovi Društva, sa svojim rukovodstvom, u tome vide svoje mesto i interese ili, jednostavno, želju da daju svoj doprinos politici prijateljstva između dve zemlje.

Socijalna organizacija i kreativna komunikacija

Na početku delovanja udruženja, kultura je predstavljala statutarnu i programsku jedinicu ili ono što će se naći u protokolima kao inicijativa i reprezent. Kulturni izaslanici bili su svi oni koji su mogli da transmituju slike, doživljaje, utiske i znanja kultura Indonezije □ a njihov broj je bio mali: znanja i tehnike balinežanskog plesa, znanja i veštine umetnosti slikanja i izrada batika, muziciranje na tradicionalnim instrumentima, kulnarska znanja, znanje indonežanskog jezika i običaja i dr. Prenosioci kultura Indonezije u okviru Društva su, od početka retki, pojedinci koji su boravili u Indoneziji i pojedinci kojima je Indonezija matična država i zemlja porekla. Takav izgrađeni kulturni sistem bi verovatno ostao samodovoljan njegovim protagonistima u intragrupnoj povezanosti, da se, s vremenom, javno predstavljanje indonežanskih kultura nije raspršilo u raznovrsne aktivnosti, koje su postale mnogo više od kulturnih obrazaca, a u pravcu kreativnih komunikacija. Tu više nisu bili potrebni ni programi, ni statute, ni bilateralna zvanična saradnja, već inicijative, izbori pojedinaца koji su stvarali sopstvenu kulturnu prohodnost i mrežu susreta. Izdvojiću takve primere. Pre deset godina, u prostorijama Ambasade Indonezije u Beogradu, dramaturškinja Ivana Ašković, zahvaljujući naučenim veštinama plesa na Baliu, počela je sa kursovima indonežanskog plesa, formiranjem plesne trupe, što je rezultiralo gostujućim nastupima u zemlji i inostranstvu (i u saradnji sa Bitef teatrom). Prva kulturna manifestacija, koja je trajala deset dana, održana je 2008. godine, pod nazivom ““Dani Indonezije u Beogradu”, s ciljem, kako se navodi u program, da se “prodube čvrste i unaprede prijateljske veze Srbije i Indonezije”. Ova prezentacija Indonezije realizovana je u vidu izložbe slika tri umetnice (Dragane Mladenović, Tanje Đokić i Tamare Šenekar) koje su bile stipendistkinje Vlade Republike Indonezije. U okviru Dana Indonezije, održano je predavanje Marije Savin o Indoneziji, koja je svoje utiske o proputovanju po ovoj zemlji pretočila u audio-vizuelnu prezentaciju. Ova manifestacija dobila je svoje medijske sponzore, kao što je novinska agencija “Tanjug”, i

pomoć od nekoliko firmi. Finansijske donacije i medijska prezentacija uglavnom su bili, a i danas su realizovani, zahvaljujući aktivnostima pojedinaca, članova Društva, i njihovim vezama sa odgovarajućim institucijama. Angažman predstavlja, u tom smislu, doprinos, motivacioni i delotvorni potez pojedinaca, u ostvarivanju zajedničkih ciljeva Društva. Jer, bez takvog udela i statusa pojedinaca, Društvo prijateljstva ne bi efikasno funkcionisalo ili bi ostalo na nivou stratutarnih načela i protokolarnog kolektiviteta. Kulturni sadržaji su dalje usmereni ka umrežavanju i prostornoj distribuciji indonežanske culture, na lokalnom nivou. Otvaraju se izložbe i u drugim sredinama Srbije □ izložba slika u Kraljevu, 2009. godine ili, na primer, “Dani Indonezije u Sopotu”, 2010. godine. Zahvaljujući izložbama i predavanjima o indonežanskoj kulturi, individualne iskustvene percepcije i prakse dobijaju prioritet i postaju glavni nosioci programa Udruženja. Inventivni slikarski zapisi u predstavljanju dekorativne batik tehnike, predstavljanje tradicionalnog stila “vajang”, instalacije ili predavanje iz savremene indonežanske arhitekture □ nisu samo verni prenos indonežanske umetnosti i kulture, već ponuđene interpretacije i narativi, koji nastavljaju svoj put kroz raznovrsne recepcije i znanja. Pomenuta manifestacija Dani indonežanskog filma, 2014. godine, dobija nove umetničke i konceptijske sadržaje. Sada, Festival organizuje Ambasada Republike Indonezije, u saradnji sa MIJ projektnom grupom “Travelling Comunique“, koji priređuju multimedijalnu izložbu i predavanja. Na ovaj način je predstavljanje indonežanskog filma postalo produkcijski inovativan posao, ne samo u prezentaciji Indonezije, već i umetničkih dela, dovoljno nadahnutih za svakog radoznalog gledaoca. Te godine, otvorena je i izložba “Atmosfera” – umetnička organizacija 80/10 iz Beograda, u partnerstvu sa kreativnim veb portalom “Grafis Masa Kini” iz Indonezije. Ovaj spoj unutarnjih interakcija članova Društva i spoljnih umrežavanja prijatelja i saradnika doprneli su da “Nusantara”, s vremenom, pruži široke mogućnosti kreativne komunikacije.

Obrazovni programi i akademska saradnja, ne toliko reprezentativno, ali i te kako značajno, polako su počeli da se iskazuje kroz razmenu i akademsku komunikaciju. Retki stipendisti i oni koji su odlazili u Indoneziju na školovanje dolaze i uključuju se u aktivnosti Društva. Bilo je sasvim dovoljno da se iz takvih kontakata stvore ideje o saradnji, ili, još bolje, da se iskustva boravka i studiranja u Indoneziji proslede dalje. “Nusantara” je i neka vrsta medijatora i info centra aktuelnih konkursa za stipendije. Tako obrazovni programi i stipendije, posredstvom Ambasade i Društva, stižu do zainteresovanih pojedinaca i akademskih institucija. Ovi vidovi saradnje i razmene su posebno značajni, ukoliko se zna da, nakon devedesetih godina dvadesetog veka, nije bilo dovoljno saznanja, a posebno želje da se uspostavi bilo koji vid obrazovne mreže i razmene između univerziteta u Srbiji i Indoneziji. Da podsetim, za razliku od distance i neupućenosti devedesetih godina, u vreme socijalizma i utvrđene politike nesvrstanosti,

postojao je vrlo dinamičan promet studenata na relaciji između Indonezije i tadašnje Jugoslavije. Mnogi koji su boravili u Jugoslaviji i vratili se u Indoneziju ostali su, i danas, u kontaktu sa svojim prijateljima i kolegama.

Članovi “Nusantare” i pripadnici male zajednice Indonežana predstavljaju socijalnu organizaciju okupljanja, čije je glavno sedište Ambasada Republike Indonezije u Beogradu. Ovo zdanje, pored toga što je administrativni i politički prostor, prikazuje se i kao društveno mesto raznovrsnih aktivnosti ili simbolički *mikrosvet* Indonezije. Tokom proteklih deset godina, pored protokolarnih okupljanja, u okviru Društva, spontano se stvarala empatijska oaza onih poreklom iz Indonezije, onih koji su boravili u Indoneziji i onih kojima, jednostavno, prija druženje u takvom ambijentu. Organizovanje zajedničkih izleta, ekskurzija, sportskih turnira, kulinarskih degustacija, muzičkih performansa, kurseva indonežanskog jezika i plesa, dočeka Novih godina □ stvorili su poseban vid druženja, manje oslonjenog na bilateralnu politiku, a više na afinitete ličnih izbora, kontakata i prijateljstva izvan protokola. Istovremeno, zbliženost i združenost uspostavili su nove aršine u pojedinačnim akcijama solidarnosti i humanitarnih akcija, posebno kada je reč o ugroženosti ljudi. Alarmanne vesti o katastrofama i nesrećama prvo se prenose u ovoj zajednici, dajući, tako, poseban impuls brige za neke daleke prostore, ali bliske patnje, odgovore na nepravde i humanitarnu pomoć (na primer, katastrofa izazvana cunamijem iz 2004. godine, avionske nesreće, teroristički napadi, ali i dobrovoljno davanje krvi povodom Dana majki i dr). Verovatno će, s vremenom, oficijelno i ritualizovano prijateljstvo članova Društva postepeno preći u neformalna druženja i stvaranja samostalnih oaza povezivanja, kao što će samostalne inicijative i lični kontakti doprineti da se udruženje stalno obnavlja i društveno afirmiše. Protokolarno članstvo će, s vremenom, ustupiti mesto prijateljima i njihovim spontanim vezama.

Diplomatizacija prijateljstva i nezavisne interakcije

Društvo srpsko-indonežanskog prijateljstva “Nusantara” institucionalizuje se u vidu asocijacije, projektuje kao svojevrsni društveni entitet, državotvorno telo razmene i empatijske interakcije po ličnom izboru. Na osnovu analize programa, sadržaja, struktura i funkcija Društva, mogu se uočiti društvene i političke paradigme bilateralnosti u procesu diplomatizacije prijateljstva i interakcija koje stvaraju svojevrsne politike i vrednosne sisteme uzajamnosti. “Nusantara”, kao i većina udruženja ovog tipa, funkcioniše na dva načina: 1. kao korespondent sa političkim i državnim autoritetima; 2. kao komunikator u povezivanju ljudi. Paradigma bilateralnosti ima unitarni okvir, gradeći poželjni model i idealizovanu sliku entiteta dve

države, sa konsvekventnim osloncem na istorijsko i političko nasleđe.¹³ Bilateralnost predstavlja dvostruki konstrukt distance i povezanosti u identifikacijama ja – mi □ oni, što je standardni okvir projektovanja društvenih, etničkih i drugih identiteta (Krel 2014, 21). Interakcije, pak, nisu u tim granicama, jer se ljudi upoznaju, združuju, povezuju, zbližavaju na razne načine u bilateralnim granicama i van njih. Udruženje može da daje koheziju sigurnost kroz zagnusnutost praksi, omogućavajući delotvornije stvaranje mreža u raznovrsnim komunikacijama. Danas, sa društvenim mrežama sve je dostupno, pa i ovakav vid udruživanja izvan krutih birokratija i političkog nadgledanja. Koegzistencija bilateralne paradigme i kreativnih interakcija vidi se i kroz iskustva mladih Indonežana koji studiraju u Beogradu. Putem univerzitetske razmene i državnih stipendija, došli su u Beograd da studiraju. Nova poznanstva, susreti i doživljaji ovim mladim ljudima dali su mogućnost da sami grade svoj svet ovde □ tamo. Kada su se povezali sa nekim članovima “Nusantare”, bilo je logično da su, time, stekli saznanje da ovde, u Beogradu, postoje mesta i ljudi koji ih podsećaju na njihov zavičaj. Sve ostalo je ušlo u orbitu medijske i druge prezentacije kao “zanimljivih vesti” o novodošlim studentima, ne odolevajući stereotipima drugačijih i nepoznatih kultura. Ovi mladi ljudi, ipak će sa sobom poneti lične utiske i susrete u/izvan državnih granica ili u/izvan “Nusantare”. Sledeći primeri u povezivanju i kreativnoj komunikaciji najbolje su pokazali raznovrsne umetničke instalacije i prezentacije, koje su, unutar i izvan Društva, uspostavile posebnu vrstu međuindividualne prohodnosti, ukrštanja znanja (videti agendu za 2012. godinu). U Srbiji, gde prisustva drugačijih kultura još uvek predstavljaju retke pojave, a saznanja o njima nisu dalje otišla od šturih znanja, predrasuda i imaginacija¹⁴, “Nusantara” zasigurno otvara nove stranice upoznavanja dalekih svetova, a time i boljeg i realnog razumevanja društava i kultura. Dakle, udruženje pod nazivom *Društvo prijateljstva* treba shvatiti kao koherentnu, promenljivu, dinamičnu, fleksibilnu zajednicu pojedinaca, ali i samostalnu mrežu međuindividualnih odnosa i veza u/izvan država. Konstitutivne vrednosti *prijateljstva* zasnivaju se na prototipu diplomatskih načela, ne samo predstavničkog i posredničkog delovanja, već i interakcija, koje omogućavaju širu lepezu aktera i njihovog međusobnog umrežavanja.

Agenda: Važnji događaji i aktivnosti Društva, od 2006. godine¹⁵

¹³ Videti: *60 godina Indonezija – Srbija* (ur. Miloš Mitrović), dodatak u listu *Danas*, 14. novembar 2014, III- VIII.

¹⁴ Osim izuzetaka, kao što su programi i aktivnosti Muzeja afričke umetnosti. Videti rad o festivalizaciji Muzeja afričke umetnosti: Lukić Krstanović 2013.

¹⁵ Od 2008. godine, glavni događaji Društva su arhivirani u okviru portala www.nusanatara.rs, a od 2003, evidentirani su u zapisnicima sa godišnjih skupština Društva.

2006.

- Od strane Društva inicirani poslovni susreti Ambasadora i saradnika sa predstavnicima Rektorata Beogradskog univerziteta, preduzeća IKAR-BUS i kompanije Energoprojekt.

2008.

- Monang Pandjaitan, u svojstvu podpredsednika Društva, posetio Univerzitet Gadjah Mada u Jogjakarti – Dani Indonezije u Beogradu.

- Izložba slika Tamare Šenekar, Tanje Đokić i Dragane Mladenović, u Galeriji Zadužbine Ilija M. Kolarca.

- Publicista Marija Savin održala muzičko-vizuelnu prezentaciju “Indonezija – Dom sunčeve ljubavi”, u Maloj dvorani Zadužbine Ilije M. Kolarca.

- Izlet članova Društva na Avalu.

- Proslava Dana nezavisnosti Republike Indonezije u Beogradu.

- Održana Godišnja skupština članova “Nusantare”.

- prisustvo predsednika “Nusantare” na Indonezija EXPO i izložbi “Premošćavanje daljina”, u Varšavi.

- Prvi festival Indonežanskog filma u Muzeju Jugoslovenske kinoteke u Beogradu.

2009

- Dan prijateljstva Srbije i Indonezije “Nusantara 2009”.

- Obeležavanje Dana nezavisnosti Republike Indonezije u Beogradu.

- Prijem u Rezidenciji Ambasade za učesnike Univerzijade iz Indonezije, u prisustvu članova Društva “Nusantara”.

- Izložba slika sa motivima inspirisanim Indonezijom članica Društva, Dragane Mladenović, Tanje Đokić i Tamare Šenekar, u Kraljevu.

- Na inicijativu Društva “Nusantara”, ambasador Republike Indonezije N.J.E. Muhamed Abduh Dalimunthe posetio je Mladenovac i Sopot.

- Manifestacija “Dani Indonezije u Loznici”.

- Godišnja skupština Društva.

2010

- Učestvovanje Društva u obeležavanju 65. rođendana Republike Indonezije.

- Povodom završetka mandata, održan je svečani oproštajni susret sa Amasadorom Indonezije N.J.E. Muhamedom Abduh Dalimuntheom.

- Skupština Društva i govor Ambasadora.

- Na međunarodnom sajmu turizma, predstavila se Ambasada Indonezije, a tom prilikom je nastupio i dečiji hor “Sveti Sava” iz Loznice, pod dirigentskom palicom Dragana Đedovića, člana “Nusantare”.

- Prva samostalna izložba slika “Boje Indonezije” Tamare Šenekar.

- Održana manifestacija “Dani Indonezije u Sopotu”.
- Inicijativom Društva i uz podršku Kluba privrednika, upriličen je susret i prezentacija nekoliko preduzeća, posvećeni mogućnostima saradnje sa Indonezijom.
- Članovi Društva “Nusantara” učestvovali u obeležavanju Dana nezavisnosti Republike Indonezije, u Bukureštu.
- Novi Ambasador Republike Indonezije u Srbiji, NJ.E. gospodin Samuel Samson, izabran je za prvog savetnika predsednika Društva “Nusantara”, na svečanoj skupštini Društva, održanoj u Zvezadara teatru u Beogradu.
- Doček Nove godine u rezidenciji Ambasade.

2011

- Članovi Društva su učestvovali u obeležavanju 66. godišnjice nezavisnosti Republike Indonezije.
- prof. dr Ljubodrag Dimić, član Društva “Nusantara” održao predavanje “Jugoslavija i Indonezija”, u Zadužbini Ilije Kolarca, u okviru ciklusa predavanja na temu “Jugoslavija i treći svet”.
- Promocija knjige Viktora Lazića, člana Društva “Nusanatra”, “U srcu Sumatre”.
- Delegacija Ministarstva inostranih poslova Indonezije posetila Beograd, a članovi Društva su bili posrednici kontakata i poseta.
- Održana konferencija Međuverski dijalog Srbije i Indonezije, na kome su učestvovali i članovi Društva mr Dušan Rakitić, asistent na Pravnom fakultetu i Ivica Mladenović, arhitekta.
- Panel razgovor – tribina “Srbija i Indonezija – juče, danas, sutra”, povodom pedeset pet godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa sa Indonezijom i povodom jubileja – pedeset godina od Prve konferencije nesvrstanosti, u organizaciji Društva “Nusantara” i Centra za predavačke delatnosti Zadužbine Kolarca.
- Održana prezentacija publiciste Marije Savin “Kultura i umetnost Indonezije”.
- Društvo srpsko-indonežanskog prijateljstva “Nusantara” organizator je izložbe slika likovnih umetnika, članova Društva “Iz Srbije maštam o Indoneziji”, povodom 55 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa između Srbije i Indonezije, povodom Dana oružanih snaga Republike Indonezije i jubileja – 50. godišnjice od Prve konferencije Pokreta nesvrstanih zemalja u Beogradu, u saradnji sa galerijom „Ikar“ Doma vazduhoplovstva iz Zemuna.
- Redovna godišnja skupština Društva.

2012

- Izbor novog predsednika Društva, dr Aleksandra Rakovića, i održavanje godišnje skupštine Društva.
- Proslavljena 67. godišnjica nezavisnosti Republike Indonezije.

- Prijateljska saradnja indonežanskog hora "Cordana" iz Džakarte i hora Muzičke škole "Davorin Jenko" iz Beograda, posredstvom članova "Nusantare".
- Indonežanin Ridawan Kamil, predstavljen na 10. Beogradskom trijenalu svetske arhitekture, autora Ivice Mladenovića, člana Društva.
- Samostalna izložba "San na Javi", Dragane Mladenović, člana Društva, u Muzeju "Brukental" u Rumuniji.
- Promovisana knjiga "Pravo, vera, kultura – medjuverski dijalog Srbije i Indonezije" i otvorena izložba "San na Javi", Dragane Mladenović.
- Boravak indonežanske kulturno-umetničke delegacije u Beogradu i kulturno veče u Ambasadi, sa kulturnim programom – izložba, ples i dr, u kome su učestvovali umetnici iz Indonezije, a prisustvovali su i članovi Društva.
- "Nusantara" organizovala krstarenje Dunavom i Savom za članove Društva.
- Članovi Društva učestvovali u aktivnostima Ambasade i Medjunarodnog skupa žena iz diplomatskog kora, čiji je domaćin bila supruga indonežanskog ambasadora. Na skupu je predstavljen i ritual „Tedak siten“, sa ostrva Java.
- U saradnji sa Bibliotekom grada Beograda, "Nusantara" je organizovala predavanje mr Jovana Čavoškog, istraživača-saradnika Instituta za noviju istoriju Srbije i doktoranda Univerziteta u Pekingu – "Sukarno između Maoa i Tita: Indonezija, Jugoslavija i NR Kina 1955-1965".
- Članovi Društva učestvovali u akciji dobrovoljnog davanja krvi, povodom proslave 13. godišnjice osnivanja organizacije „Dharma Wanita Persatuan“ i 84. godišnjice uvedena proslave „Dana majki“.

2013

- U saradnji sa Bibliotekom grada Beograda i RTS, "Nusantara" predstavila putovanja po Indoneziji, reportera Nebojše Kotlajića i snimatelja Zorana Škrbića: "Indonezija – zemlja nasmejanih ljudi".
- "Dan Indonezije" u Visokoj turističkoj školi u Beogradu, u okviru programa upoznavanja studenata sa kulturama sveta.
- "Indonezija izbliza" – impresije Jelene Savković Darmasiswa, stipendiste, posle jednogodišnjeg boravka u Indoneziji.
- Predavanje Borislava V. Korkodelovića: "Indonezija velika privreda u brzom usponu".
- Priređena proslava u Indonežanskoj ambasadi, povodom Božićnih praznika i Nove godine.
- Predsednik Društva "Nusantara", Aleksandar Raković, gost predsednika Republike Indonezije.
- Na inicijativu Društva "Nusantara", Visoka turistička škola na Novom Beogradu poželela je dobrodošlicu grupi indonežanskih studenata koji studiraju u Srbiji.

- Manifestacija „Srbija izbliza“, u okviru koje je šest indonežanskih studenata predstavilo iskustva iz svog akademskog života u našoj zemlji.
  - Intervju sa Mladenom Miloševićem, direktorom arhiva Jugoslavije, o saradnji sa nacionalnim arhivom Republike Indonezije, uz prisustvo rukovodstva Nusantare.
  - Izložba Dragane Mladenović u Tivtu i Kotoru, u Crnoj Gori.
  - Razgovoru u sedištu „Energoprojekta“, na Novom Beogradu, o privredi Indonezije i saradnji sa preduzećima u Srbiji; prisustvovao Borislav Korkodelović, član Upravnog odbora.
  - Drugi bilateralni međuvrski dijalog Srbije i Indonezije.
  - Osvajanje vulkana Indonezije □ “Nusantarina” zastava na vrhovima vulkana Indonezije.
  - “Nusantara” na Drugom programu Radio-televizije Srbije.
  - Putopisno veče „Indonezija – Mlečni put okeana“, balerine, koreografa i putopisca Sonje Lapatanov.
  - Na poziv Ambasade Republike Indonezije, kulturno-umetnička grupa, koju čine članovi gamelan orkestra i plesačice plesne grupe pri Ambasadi Republike Indonezije u Beogradu, boravili u Zagrebu.
  - Obeležena 68. godišnjica nezavisnosti Indonezije i proslavljen Ramazanski bajram.
  - Tribina o vulkanima Indonezije, u okviru godišnjeg ciklusa predavanja u Biblioteci grada, a u organizaciji “Nusantare”.
  - prof. dr Yayan Ganda Hayat Mulyana (47) boravio je u Beogradu gde je održao dva predavanja o spoljnoj politici svoje zemlje u Jugoistočnoj Aziji.
  - Izložba „Beograd – Džakarta, od uspostavljanja odnosa do danas“; otvaranju prisustvovali i članovi Društva.
  - Članovi društva “Nusantara” posetili dvorski kompleks dinastije Karađorđević.
  - Putopisno veče Marije Savin: “Uticaj indonežanske kulture na umetnost Jugoistočne Azije, do Kambože i Malezije”.
  - Koordinator Drugog bilateralnog međuvrskog dijaloga je dr Aleksandar Raković, predsednik Društva „Nusantara“.
  - Ekskurzija članova Društva po Šumadiji.
  - Plesna grupa “Bidadara” održala predstavu tradicionalnih igara u Bitef teatru.
- 2014**
- Dani Indonezije u hotelu „Kraun plaza“; održano je veče pod sloganom „Divna Indonezija – srce svetskih čuda”.
  - Proslavljen 69. Dan nezavisnosti Republike Indonezije i proslavljen Ramazanski bajram.
  - Ekskurzija članova Društva po zapadnoj Vojvodini i Sremu, povodom obeležavanja 60 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Indonezije.

- U izradi E-cornera Republike Indonezije i uspostavljanju saradnje Visoke turističke škole sa univerzitetom Gunadarma, učestvovali su i članovi Društva „Nusantara“, koji su i inicirali saradnju Ambasade Republike Indonezije i Visoke turističke škole u Beogradu.
- Članovi Društva „Nusantara“ turistički posetili Narodnu skuštinu Republike Srbije.
- Tamara Šenekar učestvuje, sa još 19 kolega, u prvom projektu „I meditation Artistic Retreat“, na Tajlandu.
- Otvorena izložba „Atmosfera“ – umetnička organizacija 80/10 iz Beograda, u partnerstvu sa kreativnim veb portalom „Grafis Masa Kini“, iz Indonezije.
- Dani indonežanskog filma, u organizaciji Ambasade Republike Indonezije u Srbiji i MIJ projektom grupom „Travelling Comunique“.

Literatura:

Gavrilović, Ljilajana. 2012. “Nepostojeće naslede zemlje koje nema” U *Ogledi o jugoslovenskom kulturnom nasleđu. Okviri konstruisanja jugoslovenskog kulturnog nasleđa*, ur. Ivan Kovačević, 39-55. Beograd: Srpski genealoški centar; Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Hobsbom, Erik. 2002. “Uvod: kako se tradicije izmišljaju”. U *Izmišljanje tradicije*, ur. Erik Hobsbom i Terens Rejndžer, 5-25. Beograd: Biblioteka XX vek.

Hobsbom, Erik i Terens Rejndžer (ur). 2002. *Izmišljanje tradicije*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Димић, Љубодраг, Александар Раковић и Миладин Милошевић (прир). 2014. *Југославија – Индонезија 1945-1967: Истраживања и документа*. Београд: Архив Југославије.

Крел, Александар. 2014. *Ми смо Немци. Етнички идентитет припадника немачке националне мањине у Војводини на почетку 21. века*. Београд: Етнографски институт САНУ (Посебна издања, књига 80).

Krstić, Marija. 2013. *Nesvrstanost. Pogled iz istorijske antropologije nauke*. Beograd: Srpski genealoški centar, Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.

Lukić Krstanović, Miroslava. 2013. Muzej izvan zidova. Festivalizacija Muzeja afričke umetnosti u Beogradu. *Afrika – Studije umetnosti i kulture* 2: 86-104.

Izvori”:

www.nusantara.rs

Službeni glasnik RS br. 51/2009 od 14. 07. 2009.

60 godina Indonezija – Srbija (ur. Miloš Mitrović), dodatak u listu *Danas*, 14. novembar 2014.

Zapisnici sa sednica Upravnog odbora i Skupštine Društva srpsko-indonežanskog prijateljstva “Nusantara”, 2006, 2007, 2008, 2011.

Miroslava Lukić Krstanović

Bilateral Order and Creative Communication: Association of Serbian-Indonesian Friendship “Nusantara”

The paper discusses the process of institutionalization of Serbian-Indonesian friendship projected in an association as a specific type of social entity, state-body exchange, networking and empathic connections. Through the analysis of program and content activities of the Association of Serbian-Indonesian Friendship “Nusantara”, we are investigating the social and cultural paradigms and interactions which create policies and value systems of both familiarity and diversity in the established micro-community. The Association “Nusantara” was established on the Indonesian Independence Day – August, 17, 2003 in Belgrade, as a civil organization. The founders of the “Nusantara” were eminent diplomats, former and actual Ambassadors, military diplomatic representatives in Serbia (former Yugoslavia) and Indonesia, university professors, artists, businessmen, journalists, fellow students, citizens – residents of Serbo-Indonesian marriages and others who were interested to contribute in the creation of friendship between the two countries. Political aspect of the friendship stems from the historical context marked in the politics of Non- Aligned Movement (NAM), which has left its mark in the bipolar and bilateral order of the two countries, since the sixties of the twentieth century until the collapse of Yugoslavia. Today Association “Nusantara” is one of the most active associations of friendships in Serbia, which has over 170 members and has rich exchange programs in the cultural, economic, educational and diplomatic level. This association, as well as most of the associations of this type, functions in two ways: first, as a correspondent with political and governmental authorities; second, as a communicator in the establishment of connections among people and the exchange of knowledge.

Key Words: “Nusantara”, association, Indonesia, Serbia, friendship, politics, culture.